

AZ ÚJ BÉCSI TUDÓSÍTÁSOK

A sorozat itt közreadott forrásközlése ezúttal a 16. század nagy, de a történeti kutatás által meglehetősen mostohán kezelt, „elfelejtett” háborújához, az ún. 15 éves vagy „hosszú” háborúhoz kapcsolódik. A publikációnak aktualitást kölcsönöz az a tény, hogy éppen ebben az évben van négyszázadik évfordulója annak, hogy kitört a háború az Oszmán és a Habsburg Birodalom között. Az évfordulók kapcsán rendszerint a szokottnál nagyobb érdeklődés szokta övezni a történeti eseményeket is: forrásgyűjtemények, monográfiák és tanulmányok jelennek meg, konferenciákat rendeznek. Remélhetőleg ez történik majd a 15 éves háború esetében is, amelyet egyébként elhanyagolt mind a magyar, mind pedig az egyetemes történeti kutatás. Jelen közlemény azonban nem az évforduló miatt született, hanem szakdolgozatként, s némileg átdolgozva, rövidítve kerül most kiadásra.

A forrás az 1598-as év során Magyarországon elért hadisikerekről számol be, s a pápai államhoz tartozó Viterbo városában jelent meg. Ekkor már öt éve folytak a harcok a háborút megindító oszmán és a Habsburgok vezette keresztény csapatok között. Nem érdektelen talán röviden áttekinteni a legfontosabb eseményeket a forrás jobb megértése érdekében. Az állandóan hódításra törekvő Oszmán Birodalom válságának első jelei már megmutatkoztak a 16. század utolsó harmadában: a gyengülő központi vezetés (erélytelen szultánok, egymást állandóan cserélgető nagyvezírek), az egyre gyakoribb belső megmozdulások (zsoldoslázadások, az alattvalók felkelései), a növekvő infláció dacára még sikeres háborúkat folytatott a Porta. Megszerezte Velencétől Ciprus szigetét, majd Perzsia rovására is területeket szerzett. Alig fejeződött be a perzsa háború 1590-ben, hamarosan új konfliktusba keveredett a Porta Magyarországon. Horvátország területén már 1591–1592-ben is komoly harcok dúltak a fennálló békét megsértő boszniai pasa és a védekezésre szoruló helyi erők között. Amikor 1593 nyarán újból támadásba lendült a pasa, a felmentős császári seregektől elszenvedett sziszeki vereség *casus belliként* szolgált az agressziót elkövető fél, pontosabban a Portán

időközben hatalomra került „háborús frakció” vezetője, Szinán nagyvezír számára, aki III. Murád szultán parancsára megindította a hadjáratot Rudolf császár-király ellen. A háborúban egymást érték a fordulatok. 1593-ban csak kisebb várak kerültek török, illetve Habsburg kézre, de 1594-ben Szinán elfoglalta Győrt, ezáltal nemcsak a Királyi Magyarországra pusztta fennmaradása, de maguk az örökös tartományok és Bécs is veszélybe kerültek. A szerveződő Keresztény Ligához kapcsolódott azonban Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem is. Az ő töröktől való elpártolása nemcsak Erdély kiszakadását jelentette az oszmán hatalmi szférából, fennhatóságból, hanem maga után rántotta a két román vazallus fejedelemséget (Havasalföld, Moldva) is. A török kétfrontos háborúra kényszerült 1595-ben, s vereségeket szenvedett el. Keresztény csapatok foglalták el Esztergomot, s immár komolyan felmerülhetett Buda visszafoglalása, a török Magyarországról való kiűzése is.

A török komoly erőket összpontosított, maga az új szultán, III. Mehmed vezette a csapatokat Magyarországra. Az oszmán haderő bevette Egert és a szövetséges keresztény sereg vereséget mért Mezőkeresztesnél. 1596 után a kialakult erőegyensúlyon egyik fél sem tudott tartósan változtatni, bár mindkét fél próbálta a maga javára billenteni a mérleget. A legsikeresebb év a keresztény koalíció szempontjából éppen az 1598-as volt, amikor Schwarzenberg és Pálffy vezetésével visszafoglalták Győrt, jó néhány várat is visszavettek Észak-Dunántúlon, majd ősszel Budát is ostrom alá vették. A lendület azonban Buda falainál megtört, a további sikereket eredményező diadal elmaradt. A továbbiakban a háború kilátástalanul húzódott, egy-egy vár hol Habsburg, hol pedig oszmán kézre került, míg 1606. november 11-én végre béke vetett véget Magyarország minden korábbinál nagyobb mértékű pusztulásának.

A háborút egész Európa érdeklődéssel követte. A magyarországi hadszíntérhez közelebbi államok (Német-Római Birodalom tartományai, Itália) pénzbeli támogatást küldtek, illetve csapatokat a török elleni harcra. A távolabbi államok magatartása kettősséget mutatott; volt olyan, amely segítekkel támogatta a küzdelmet (Spanyolország, amelynek Habsburg uralkodója, II. Fülöp rokona volt Rudolf császárnak), mások viszont a háború befejezését próbálták elérni, hogy azután diplo-

máciai úton a törököt a hegemoniára törekvő Spanyolország ellen irányítsák (Anglia, Franciaország és Hollandia-Németalföld). A háború jelentőségét azonban egész Európa világosan érzékelte, s volt olyan kortárs, aki kijelentette, hogy ez a küzdelem korának legjelentősebb eseménye. Követjelentések, újságlevelek, személyes beszámolók, emlékiratok révén Európa minden állama jól értesült a magyarországi fejleményekről: megrettent a török győzelmektől és ujjongott a keresztény diadalok hallatán. Magyarország pusztulása árán újból az európai érdeklődés előterébe került.

A közölt forrás csak egyike azoknak a megszámlálhatatlan dokumentumoknak, amelyek kiadatlanul hevernek Isztambul, Bécs, Budapest, Madrid és még számos más európai város levéltáraiban. Remélhetőleg javulni fog a helyzet e téren is. Hangsúlyozni kell, hogy jelen forrás tartalmaz nyilvánvaló és kevésbé nyilvánvaló tévedéseket, amelyek a korabeli információk terjedésének lassúságából, az informátorok esetenkénti megbízhatatlanságából stb. erednek. Legtöbb tévedést nyilvánvalóan a távoli Oszmán Birodalommal kapcsolatos híradásokkal kapcsolatban követtek el, s többnyire annál inkább megbízható a forrás, minél közelebb vannak az alapul szolgáló beszámolók informátorai az eseményhez. Szembetűnő a jelen *avviso* híradásában az a törekvés, hogy kiemelve a török csapatokon aratott 1598-as nyári győzelmeket, egyszerűen hangsúlyozza a Török Birodalom belső nehézségeit. Propagandisztikus jellegű ennél fogva a forrás, kitartásra biztat az elhúzódo háborúban, a győzelem reményét villantja fel. Utalnunk kell ezzel kapcsolatban arra, hogy a Keresztény Liga tényleges vezetője ugyan Rudolf német-római császár és magyar király volt, de eszmei szervezője, irányítója VIII. Kelemen pápa (1592–1605), akinek államához Viterbo is tartozott. Ennek ellenére a közölt forrás értékes információkat közöl Schwarzenberg augusztusi akciójáról, az elfoglalt várakról stb. Ugyanakkor azt is szem előtt kell tartanunk, hogy a korabeli Itália (s más országok is) ilyen és hasonló beszámolók alapján kapott képet a háborúról, egyszersmind a hadszíntérül szolgáló Magyarországról, s annak településeiről is.

Tóth Sándor